

KİTAP TANITIMI

İBRAHİM KAMIL, SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE YUGOSLAVYA: SİYASET, EKONOMİ, DIŞ POLİTİKA (1945-1990), Kriter Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2023, 482 sayfa, ISBN: 978-625-6968-58-5.

Murat DERİN*

İbrahim Kamil'in editörlüğünde hazırlanan ve ülkemizin değerli araŐtırmacılarının bölümleriyle katkı sunduğu "Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015)" isimli çalışma, 2017 yılında yayınlanmıştı. Bu kitabın ilk baskısının hızla tükenmesi ve 2021 yılında ikinci baskısının yapılması, Balkanlar'a olan ilginin ülkemizde ne kadar yüksek olduğunun bir göstergesidir. Soğuk Savaş Dönemi'nin söz konusu çalışmada yeterince ele alınmaması, İbrahim Kamil'i yeni bir araştırma yapmaya teşvik etmiştir. Bu doğrultuda, Yugoslavya'nın tarihsel gelişimini ayrıntılı bir şekilde ele alarak, ülkenin siyasi, ekonomik ve dış politika dinamiklerini derinlemesine incelediği "Soğuk Savaş Döneminde Yugoslavya: Siyaset, Ekonomi, Dış Politika (1945-1990)" başlıklı çalışması, 2023 tarihinde Kriter Yayınevi'nde basılarak okuyucuyla buluşturulmuştur.

İbrahim Kamil, Yugoslavya'nın 1945-1990 yılları arasındaki siyasi, ekonomik ve dış politika gelişmelerini detaylı bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır. Kitap, Yugoslavya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşum sürecini, Tito liderliğindeki ve Tito sonrası dönemleri, sosyalist ekonomik politikaları ve dış ilişkilerini kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir.

Çalışma, İkinci Dünya Savaşı'ndan dağılmasına kadar Yugoslavya'nın siyasi yapısını, ekonomik gelişimini ve dış politikasını ele almış, Doğu ve Batı bloklarının keskin bir şekilde ayrıldığı Soğuk Savaş dönemini (1945-1990) kapsamıştır. İçerik olarak bir giriş, üç bölüm, Kaynakça ve Dizin'den oluşmuştur. 482 sayfadan oluşan kitabın Ahmet Baran tarafından tasarlanan kapağında Yugoslavya haritası içine Yugoslavya bayrağı yerleştirilerek dikkat çekici bir kolaj oluşturulmuştur.

Çalışmanın giriş kısmında "İkinci Dünya Savaşı'nda Yugoslavya" başlığı geniş çaplı bir şekilde Yugoslavya'nın İkinci Dünya Savaşı sırasındaki deneyimlerini ele almıştır. Tarihsel arka planın ayrıntılı bir şekilde sunulduğu bu bölümde, 1918'de Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının kuruluşuna ve daha sonra göreve gelen hükümetlere de yer verilmiştir. Bu dönemde, Yugoslavya'nın işgal edilmesi ve işgale verilen tepkileri, bağımsızlık mücadelesi, siyasi ve ekonomik durum ile ülkenin dış ilişkileri aydınlatılmaya çalışılmıştır. (s.1-60)

"Soğuk Savaş Döneminde Yugoslavya'da Siyasal Gelişmeler" başlıklı ilk bölümde, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki siyasi gelişmeler incelenmiştir. 1918'de SHS Krallığı olarak ortaya çıkan devletin, 1946'da Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti ve 1963'te Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti adını almasının arkasındaki sebepler araştırılmıştır. Ayrıca 1980'de Tito'nun ölümünden sonra Yugoslavya'yı oluşturan Sırp, Hırvat, Sloven, Boşnak, Makedon, Karadağlı, Kosovalı ve Voyvodinalı halkların, 1974 anayasasının kendilerine tanıdığı Cumhuriyet statülerini ileri sürerek başlattıkları kendi devletlerini kurma eylemleri yüzünden nasıl dağıldığı irdelenmiştir. Genel olarak devletin krallıktan halk cumhuriyetine ve sonrasında sosyalist federasyon cumhuriyetine dönüşümüne odaklanılırken, Tito'nun ölümü sonrası ortaya çıkan etnik ve siyasi çekişmelere yer verilmiştir. (s.77-176)

Bu bölümde ele alınan başlıca konular şunlardır:

* Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdađ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muratderin@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7367-4223.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, Yugoslavya, yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Josip Broz Tito döneminde ülke hızla sosyalist bir yapıya bürünmüştür. Tito'nun karizmatik liderliği, çok uluslu ve çok dinli toplum olan Yugoslavya'da birleştirici bir rol oynamış, merkezîyetçi bir devlet yapısı oluşturulmuştur. 1946 Anayasası ile Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti kurulmuş, altı federal cumhuriyet ve iki özerk bölgeden oluşan federal bir yapı benimsenmiştir. Bu dönemde, Yugoslavya Komünistler Birliği iktidarı sağlamlaştırılmış, muhalefet bastırılmış ve tek parti rejimi kurulmuştur.

1946 ve 1963 Anayasaları

1946 Anayasası, sosyalist ilkeler doğrultusunda bir devlet yapısını öngörmüş ve merkezi hükümetin yetkilerini genişletmiştir. Bu anayasa ile birlikte, federal yapı güçlendirilmiş, cumhuriyetler arasında bir denge sağlanmaya çalışılmıştır. 1963'te kabul edilen yeni anayasa ile ülkenin adı Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti olarak değiştirilmiş, yönetim daha da merkezîleştirilmiş ve Tito'nun yetkileri artırılmıştır. Ancak bu dönemde, federal yapının getirdiği bazı sorunlar da ortaya çıkmaya başlamış, özellikle ekonomik ve etnik farklılıklar daha belirgin hale gelmiştir.

Tito'nun Ölümü ve Sonrası

Tito'nun 1980'de ölümü, Yugoslavya için büyük bir dönüm noktası olmuştur. Tito'nun yerini dolduracak bir isim bulunamamış, bu durum ülkede siyasi belirsizliklere yol açmıştır. Tito'nun ölümünden sonra, cumhuriyetler arasındaki gerginlikler artmış, merkezi otorite zayıflamış ve milliyetçilik yükselmeye başlamıştır. Özellikle 1980'lerin sonlarına doğru, Sırbistan'da Slobodan Milošević'in yükselişi ile birlikte etnik gerginlikler daha da şiddetlenmiştir.

Yugoslavya'nın Dağılması

1980'lerin sonlarında, ekonomik sorunlar ve etnik milliyetçiliklerin güçlenmesi, Yugoslavya'nın dağılma sürecini hızlandırmıştır. 1974 Anayasası ile özerklik kazanan cumhuriyetler, bağımsızlık taleplerini daha güçlü bir şekilde dile getirmişlerdir. 1990'ların başında, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Makedonya'nın bağımsızlık ilanları ile birlikte, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti fiilen sona ermiştir.

"Soğuk Savaş Döneminde Yugoslavya'da Ekonomik Gelişmeler" başlıklı ikinci bölümde, Tito döneminde Yugoslavya'nın ekonomik kalkınma çabaları ve sosyalist dünya için benzersiz olan "Özyönetimli Sosyalizm" modeli incelenmiştir. Ayrıca, ülkenin ABD, SSCB ve diğer uluslararası aktörlerle olan ticari ilişkileri ele alınmıştır. Son kısımda ise Tito sonrasında Yugoslavya'daki ekonomik gelişmelere ve dış ticarete de yer verilmiştir. (s.181-287)

Yugoslavya'nın ekonomi politikaları ve bu politikaların uygulanışının kapsamlı bir şekilde incelendiği bu bölümde ele alınan başlıca konular şunlardır:

Özyönetimli Sosyalizm

Tito liderliğinde geliştirilen "Özyönetimli Sosyalizm" modeli, Yugoslavya'nın ekonomik yapısının temelini oluşturmuştur. Bu model, işçilerin fabrikalarda ve işletmelerde kendi kendilerini yönetmelerini öngörmekteydi. Bu sayede, merkezi planlamanın olumsuz etkilerinden kaçınılması ve daha esnek bir ekonomik yapı oluşturulması hedeflenmiştir. Ancak, bu modelin uygulanmasında çeşitli zorluklarla karşılaşmış, yerel yöneticilerin yetkinliği ve merkezi hükümetle olan uyumsuzluklar gibi sorunlar ortaya çıkmıştır.

Ekonomik Reformlar

Yugoslavya, 1950'lerden itibaren çeşitli reformlarla ekonomisini modernize etmeye çalışmıştır. Tarımda kolektivizasyon, sanayileşme ve altyapı yatırımları gibi alanlarda önemli adımlar atılmıştır. 1960'larda başlayan ekonomik liberalleşme süreci ile birlikte, piyasa mekanizmalarının ekonomide daha fazla rol oynaması sağlanmıştır. Ancak, burada da birçok sorunla karşılaşmış, özellikle

1970'lerde yaşanan ekonomik durgunluk ve 1980'lerdeki borç krizi gibi sorunlar, Yugoslavya ekonomisini olumsuz etkilemiştir.

Ekonomik Zorluklar

Yugoslavya ekonomisi, özellikle 1980'lerde büyük zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Enflasyon, işsizlik ve dış borç gibi sorunlar, ülkenin ekonomik istikrarını tehlikeye atmıştır. Merkezî planlama ve özyönetim arasındaki uyumsuzluklar, ekonomik verimliliği düşürmüş, bölgesel eşitsizlikler artmıştır. Bu dönemde, reformların yetersiz kalması ve dış yardım arayışları, ülkenin ekonomik bağımsızlığını da zayıflatmıştır.

Uluslararası Ekonomik İlişkiler

Yugoslavya'nın ekonomik modelinin bir diğer önemli boyutu, uluslararası ilişkileridir. Ülke, Soğuk Savaş döneminde Batı ile Doğu Blokları arasında bir denge politikası izlemiştir. ABD ve Batı Avrupa ülkeleri ile ekonomik ilişkiler geliştirilmiş, Yugoslavya'ya ekonomik yardımlar sağlanmıştır. Aynı zamanda, SSCB ve diğer sosyalist ülkelerle de ticari ilişkiler sürdürülmüştür. Bu denge politikası, Yugoslavya'nın ekonomik olarak ayakta kalmasında önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca Yugoslavya'nın Bağılantısızlar Hareketi içindeki rolü ve bu hareketin ekonomik yansımaları da ülke kalkınmasına doğrudan etki etmiştir.

Tito Sonrası Ekonomik Gelişmeler

Tito'nun ölümünden sonra, Yugoslavya'nın ekonomik yapısında ve politikalarında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Reformlar, özelleştirme çabaları ve dış borç sorunları gibi konular, bu dönemde öne çıkan başlıca meseleler olmuştur. Bu süreçte, etnik ve bölgesel farklılıklar da ekonomik politikaların uygulanmasını zorlaştırmış ve ülkenin istikrarını tehdit etmiştir.

“Soğuk Savaş Döneminde Yugoslavya'nın Dış Politikası” başlıklı üçüncü bölümde, öncelikle Yugoslavya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında, 1945-1953 yılları arasında izlediği dış politika ele alınmış ardından Stalin sonrası, 1953-1989 yılları dış politikası ve uluslararası ilişkileri değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda Trieste ve Makedonya sorunlarına odaklanılarak, Yugoslavya'nın Kominform'dan çıkarılmasının siyasal sonuçları analiz edilmiştir. Ayrıca, Tito'nun ölümünden sonra ülkenin dış politikasında yaşanan değişimler ve uluslararası ilişkilere yaklaşımı incelenmiştir. (s.291-411)

Yugoslavya'nın dış politikasının ve uluslararası arenada izlediği stratejilerin analiz edildiği bu bölümde öne çıkan konular şunlardır:

Bağılantısızlar Hareketi

Yugoslavya'nın dış politikasındaki en önemli unsurlardan biri, Bağılantısızlar Hareketi'ndeki rolüdür. Tito, Hindistan Başbakanı Nehru ve Mısır Devlet Başkanı Nasır ile birlikte, 1961'de Bağılantısızlar Hareketi'nin kurulmasına öncülük etmiştir. Bu hareket, Soğuk Savaş'ın iki kutbu olan ABD ve SSCB'ye karşı tarafsız bir duruş sergilemeyi amaçlamış, üçüncü dünya ülkelerinin bağımsızlık ve egemenliklerini korumalarını desteklemiştir. Yugoslavya, bu hareket içinde aktif bir rol oynamış, uluslararası arenada bağımsız bir dış politika izlemiştir.

Doğu ve Batı ile İlişkiler

Yugoslavya, Soğuk Savaş boyunca hem Doğu Bloku hem de Batı Bloku ile dengeli ilişkiler sürdürmeyi başarmıştır. Tito'nun Stalin ile yaşadığı ideolojik anlaşmazlıklar sonucu 1948'de Kominform'dan çıkarılması, Yugoslavya'nın SSCB'den bağımsız bir sosyalist politika izlemesine yol açmıştır. Bu durum, Yugoslavya'nın Batı ile ilişkilerini geliştirmesine olanak tanımıştır. ABD'den ekonomik yardım almış, Batı Avrupa ülkeleri ile ticari ve kültürel ilişkiler kurmuştur. Aynı zamanda, SSCB ile ilişkiler düzeltilmiş, iki ülke arasında ticaret ve işbirliği sürdürülmüştür.

Bölgesel Politikalar

Yugoslavya'nın Balkanlar'daki bölgesel politikaları da dış politikasının önemli bir parçasıdır. Tito, Balkanlar'da barış ve istikrarı sağlamak amacıyla çeşitli bölgesel işbirliği girişimlerinde bulunmuştur.

1953'te Yunanistan ve Türkiye ile birlikte Balkan Pakti'ni kurmuş, bu pakt ile bölgedeki güvenlik işbirliğini artırmayı hedeflemiştir. Ayrıca, Yugoslavya'nın Arnavutluk, Bulgaristan ve Romanya ile olan ilişkileri de bu bağlamda incelenmiştir.

Tito Sonrası Dönemde Dış Politika

Tito'nun ölümünden sonra Yugoslavya'nın dış politikasında bazı değişimler yaşanmıştır. Yeni liderlerin dış politika konusundaki deneyimsizlikleri, uluslararası alanda Yugoslavya'nın etkisinin azalmasına yol açmıştır. 1980'lerin sonlarında, Yugoslavya'nın dış politikası, iç siyasi ve ekonomik sorunlar nedeniyle etkisizleşmiş, ülke giderek uluslararası izolasyona sürüklenmiştir.

Son olarak sonuç bölümünde Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının kuruluşundan 1989 Yugoslavya'nın dağılmasına kadar geniş ve kapsamlı bir özet sunulmuştur. Çalışma genel olarak Merkezîyetçi politikalar ile etnik milliyetçilik arasındaki gerilimler, Yugoslavya'nın kendine özgü sosyalist ekonomi modelinin başarısızlıkları ve başarıları ile Yugoslavya'nın Soğuk Savaş boyunca sürdürdüğü denge politikası ve bunun ulusal bağımsızlığa etkileri ana temaları etrafında şekillenmiştir.

Bu çalışma akademik titizlikle ele alınmıştır. Oldukça anlaşılır ifadeler kullanılmıştır. Konular, kronolojik ve tematik bir düzen içinde ele alınarak okuyucunun kitabın akışını kolayca takip etmesi sağlanmıştır. Her bölüm, kapsamlı kaynakça ve dipnotlarla desteklenmiştir, bu da çalışmanın güvenilirliğini ve akademik değerini artırmaktadır. Analitik yaklaşım sayesinde olaylar sadece tarihsel bir kronoloji ile anlatılmamış, aynı zamanda bu olayların neden ve sonuç ilişkilerini de analiz edilmiştir.

Slav dillerine hâkim olan yazar, Balkanlar'daki birçok arşiv belgesine ve yerel eserlere erişerek, çalışmasını zengin ve kapsamlı bir kaynakça ile desteklemiştir. Bu durum, kitabın akademik özgünlüğünü ön plana çıkarmaktadır. Yazarın bu çalışma ile alandaki boşluğu doldurarak, hedefine ulaştığı kanaatine varılmıştır. Çalışmanın Uluslararası İlişkiler ve Balkanlara ilgi duyanlara faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca Yugoslavya'nın karmaşık ve çok katmanlı tarihini anlamak isteyen akademisyenler ve araştırmacılar için İbrahim Kamil'in "*Soğuk Savaş Döneminde Yugoslavya: Siyaset, Ekonomi, Dış Politika (1945-1990)*" başlıklı çalışması önemli bir kaynaktır. Kitap, hem akademik çevreler hem de genel okuyucu kitlesi için değerli bir referans niteliğindedir.